

Husholdningenes finansregnskap i 2020 og 2021

Finansielle sektorregnskaper for institusjonelle sektorer

TALL

SOM FORTELLER

Jon Ivar Røstadsand og Marit Sand

RAPPORTER / REPORTS

2022/16

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 3. mai 2022

ISBN 978-82-587-1514-3 (trykt)

ISBN 978-82-587-1515-0 (elektronisk)

ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Koronapandemien har stilt det norske samfunnet overfor betydelig utfordringer. De to siste årene har vært uvanlige år med inngripende smitteverntiltak i Norge og utlandet. Samfunnet har vært nedstengt i perioder og den økonomiske aktiviteten har i perioder vært vesentlig lavere enn det som er et normalt aktivitetsnivå. Tiltakene har påvirket de institusjonelle sektorenes tilpasning i kreditt- og finansmarkedene og endret deres finansielle stilling.

I denne rapporten har vi oppsummert hovedbildet i husholdningenes finansregnskap for 2020 og 2021. Rapporten er basert på finansregnskapet for 4. kvartal 2021 som ble publisert 4. mars 2022.

Rapporten er delt i tre kapitler. I det første kapitlet rettes fokus mot husholdningenes finansielle balanse, netto finansinvesteringene og den finansielle nettoformuen. Kapitlet inneholder også en beskrivelse av utviklingen i nettofordringsraten. I kapittel 2 beskrives de finansielle investeringene, gjeldstransaksjonene og gjeldsraten. I det tredje kapitlet fokuserer framstillingen på husholdningenes fordringer og gjeld overfor banker og kredittforetak, utviklingen i innskudds- og lånerentene samt lånegjeldas rentebelastning for husholdningene.

Statistisk sentralbyrå, 26.04.2022

Lasse Sandberg

Sammendrag

Finansregnskapet for 4. kvartal 2021 beskriver effektene koronapandemien har hatt for husholdningenes nettofordringer, finansielle investering og gjeld de to siste årene. Hovedbildet viser uvanlig høy sparing og historisk høye nettofinansinvesteringer. Nettofinansinvesteringene i prosent av disponibel inntekt er beregnet til henholdsvis 4,3 og 3,7 prosent i 2020 og 2021 og vi må tilbake til 2005 for å finne et tilsvarende nivå.

Smitteverntiltakene har vært svært omfattende og har ført til fall i det innenlandske aktivitetsnivået i flere perioder i løpet de to siste årene. En av effektene har vært lavere konsum, samtidig har offentlige overføringer bidratt til å holde inntektene godt oppe og skapt ekstraordinære store overskudd og sparing. Sparingen har i nest omgang bidratt til store finansielle investeringer. Spesielt har bankinnskuddene økt kraftig i 2-årsperioden, men også investeringene i verdipapirer har tatt seg opp, i særlig grad i 2021.

Reduserte utlånsrenter og midlertidige lettelser i utlånsreguleringene har holdt husholdningenes gjeldsvekst oppe i 2020, men gjeldsveksten avtok noe i 2021. Rentebelastningen knyttet til lån i banker og kredittforetak har falt både i 2020 og 2021. Årsaken er at renteutgiftene har falt i takt med lavere renter på lån etter at styringsrenten ble satt ned til null våren 2020. Styringsrenten ble imidlertid satt opp i september 2021 og fikk gjennomslag i banksektorens utlånsrenter mot slutten av året.

Kursoppgang på børnoterte verdipapir og høye nettofinansinvesteringer har bidratt til en uvanlig stor økning i husholdningenes finansielle nettoformue. Økningen i formuen illustreres av nettofordringsraten som viser den finansielle nettoformuen i prosent av disponibel inntekt. Raten har økt med vel 15 prosentpoeng i løpet av de siste to årene og ble beregnet til om lag 95 prosent av disponibel inntekt ved utgangen av 2021. Dette er det høyeste nivået som er registrert for husholdningenes nettofordringsrate i hele tidsserien fra og med 4. kvartal 1996.

Abstract

The financial accounts for the fourth quarter of 2021 capture the effects of the COVID-19 pandemic on households' net financial assets, financial investments and debt over the last two years. The picture is characterized by exceptionally high savings and historic net lending. Net lending as a percentage of disposable income is estimated at 4.3 and 3.7 per cent in 2020 and 2021 respectively, which are the highest levels since 2005.

Infection control measures have been very extensive and have led to a fall in domestic economic activities in several periods during the last two years. One of the effects has been modest consumption development, while public transfers have helped keep disposable income high and generated extraordinarily high surpluses and savings. In turn, savings have generated high financial investment. Bank deposits have seen a particularly large increase in the two-year period, but net securities acquisitions have also increased, and particularly in 2021.

Reduced lending rates and the temporary easing of lending regulations have kept household debt growth up in 2020, but debt growth slowed somewhat in 2021. Interest charges on loans in banks and mortgage companies fell in 2020 and 2021 due to the lowering of lending rates after the key policy interest rate was reduced to zero per cent in spring 2020. The policy rate was however increased again in September 2021, which pushed up lending rates in the banking sector at the end of the year.

Increased market values on listed securities and high net lending have contributed to an unusually large increase in households' net financial assets. The increase is illustrated by the net financial asset income ratio as a percentage of disposable income. The ratio has increased by 15 percentage points in the last two-year period and was estimated at about 95 per cent of disposable income at the end of 2021. This is the highest level on record in the entire time series since the fourth quarter of 1996.

Innhold

Husholdningenes finansregnskap i 2020 og 2021	1
Forord	3
Sammendrag	4
Abstract.....	5
1. Husholdningenes nettofordringer.....	7
Boks 1. Den finansielle balansen	8
1.1. Nettofordringene – mot nye høyder	8
1.2. Nettofinansinvesteringene nådde toppen i 2020	9
1.3. Store nettogevinster de siste årene	10
2. De finansielle investeringene og gjeldstransaksjonene	12
2.1. Bankinnskuddene øker fortsatt kraftig.....	12
2.2. Verdipapirinvesteringene tiltar	12
2.3. Stabile forsikringstekniske reserver.....	12
Boks 2. Opptjente rettigheter i tjenestepensjonsordningene	13
2.4. Gjeldsveksten avtar	13
2.5. Gjeldsraten - tilbake til nivået i 2019.....	15
3. Fordringer og gjeld overfor banksektoren	16
3.1. Nettogjelda til banksektoren øker moderat	16
3.2. Lavere utlånsrenter	16
3.3. Rentebelastningen avtok de to siste årene.....	18
Referanser	19
Figurregister	20
Tabellregister	21

1. Husholdningenes nettofordringer

De siste publiserte tallene fra husholdningenes finansregnskap er gjengitt i tabell 1. Tabellen viser den finansielle balansen ved utgangen av årene 2019 til 2021 og årstall for transaksjonene.

Tabell 1.1 Finansregnskap for husholdninger

	Beholdninger ved utgangen av året			Transaksjoner			Vekst ¹ , endring ² og rater ³ i prosent		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Finansielle eiendeler / fordringer	5 193	5 552	6 000	182	271	260	3,8	5,2	4,7
Sedler, mynt og bankinnskudd	1 348	1 468	1 562	51	120	94	4,0	8,9	6,4
Aksjer og verdipapirfondsandeler	1 478	1 574	1 750	21	37	50	1,7	2,5	3,2
Forsikringstekniske reserver	1 726	1 814	1 973	90	91	94	5,6	5,3	5,2
Utlån, andeler og andre fordringer	642	695	714	19	23	22	3,2	3,5	3,1
Gjeld	3 909	4 115	4 312	181	201	195	4,9	5,1	4,7
Kortsiktige lån	55	46	46	1	-9	0	1,3	-17,1	1,0
Lån med pant i bolig	3 083	3 254	3 421	151	171	167	5,2	5,5	5,1
Andre langsiktige lån	561	584	609	23	24	26	4,2	4,3	4,5
Annen gjeld	209	231	236	6	16	2	3,1	7,5	0,8
Netto (fordringer minus gjeld)	1 285	1 436	1 688	1	70	65			
Memo									
Fordringer per innbygger ⁴	968	1 030	1 106				7,8	6,4	7,4
Gjeld per innbygger ⁴	728	763	795				4,3	4,8	4,1
Nettofordringer per innbygger ⁴	239	266	311				20,4	11,3	16,8
Fordringsrate, sesongjustert							318,1	327,4	333,2
Gjeldsrate, sesongjustert							238,3	241,6	238,4
Nettofordringsrate, sesongjustert							79,8	85,8	94,8

¹ Vekstratene er beregnet som transaksjoner i prosent av beholdninger ved utgangen av året før.

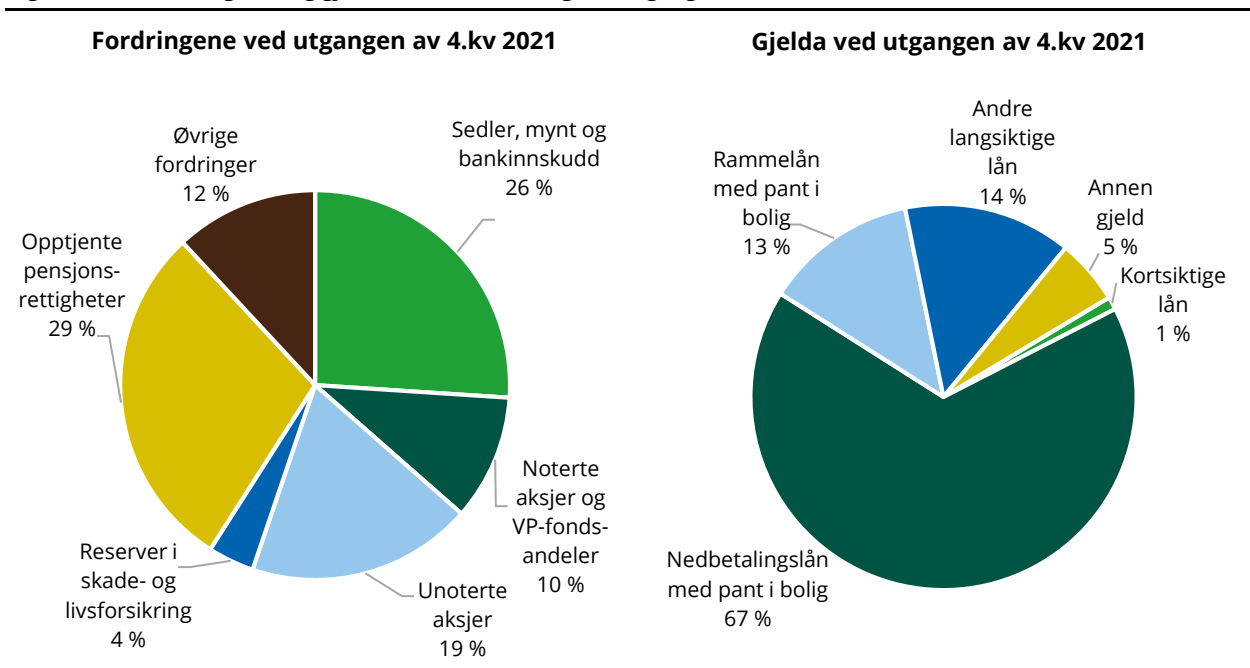
² Prosentendring i fordringer, gjeld og nettofordringer per innbygger fra året før.

³ Rater for fordringer, gjeld og nettofordringer i prosent av disponibel inntekt og korreksjon for endring i pensjonsrettigheter.

⁴ 1000 kroner per innbygger.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 1.1 Fordringenes og gjeldas sammensetning ved utgangen av 2021. Prosentandeler

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boks 1. Den finansielle balansen

Husholdningenes fordringer er inndelt etter likviditetsgrad. Figur 1.1 viser at bankinnskudd og penger utgjør 26 prosent av fordringene som er en høy andel sammenlignet med andelene til husholdningene i mange andre europeiske land. Disse objektene er vurdert som de mest likvide finansobjektene og omfatter sedler og mynt samt alle typer bankinnskudd i både innenlandske og utenlandske banker.

Aksjer og andeler utgjør til sammen 29 prosent av fordringene. Unoterte aksjer dominerer objektsgruppen. Aksjene representerer husholdningenes eierandeler i små og mellomstore aksjeselskaper, de omsettes ikke regelmessig i organiserte markeder og vurderes som mindre likvide enn børsnoterte aksjer og verdipapirfondsandeler. Noterte aksjer omfatter aksjer utstedt av innenlandske børsnoterte foretak og alle utenlandske aksjer eid av husholdningene (en konvensjonell regel). Verdipapirfondsandeler omfatter andeler i aksjefond, kombinasjonsfond, obligasjonsfond og rentefond. Andeler eller aksjer i andre investeringsfond er ikke inkludert ettersom disse fondene i liten grad er dekket av offisiell statistikk.

Forsikringstekniske reserver utgjør 33 prosent av fordringene. Her inngår reserver i skadeforsikring, reserver i individuelle livsforsikring og gruppelevsforsikring og opptjente rettigheter i de fonderte tjenestepensjonsordningene. Pensjonsrettighetene er opptjent i innskudds- eller ytelsesbaserte pensjonsordninger og utgjør nesten 90 prosent av de totale reservene. Når vi ser bort fra de årlige utbetalte ytelsene, er pensjonsrettighetene ikke tilgjengelig for husholdningene på kort sikt. Opptjente rettigheter i Statens pensjonskasse og i folketrygden inngår ikke i finansregnskapet.

Utlån, andeler og andre fordringer omfatter lån til andre sektorer, kapitalinnskudd og andre eierandeler, skattefordringer, den finansielle verdien av fast eiendom i utlandet og andre kortsiktige fordringer.

Husholdningenes gjeld består av lån og annen gjeld. Lånegjelda er delt inn etter løpetid og de langsiktige lånene er det helt dominerende låneinstrumentet. Av figur 1.1 framgår det at ramme- og nedbetalingslån med pant i bolig har den største andelen med 80 prosent av samlet gjeld.

Annen gjeld omfatter skattegjeld, den finansielle verdien av fast eiendom i Norge som er eid av utlendinger og annen kortsiktig gjeld.

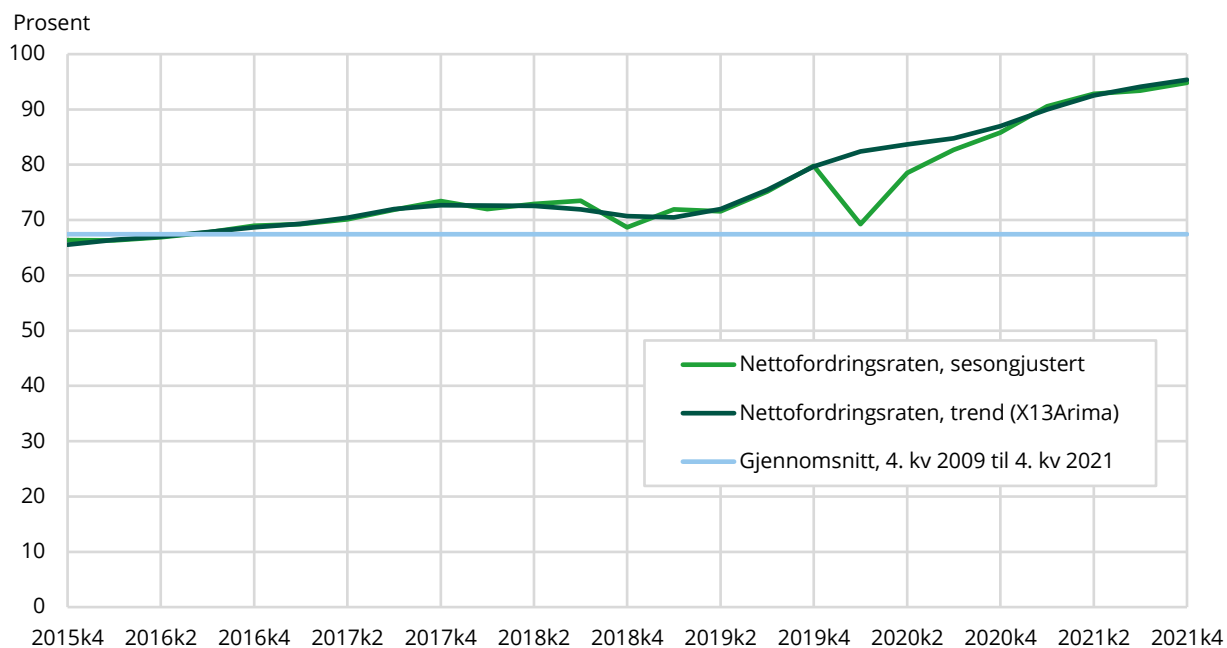
De finansielle eiendelene eller fordringene summerte seg til 6 000 milliarder kroner ved utgangen av 2021. Fordringene regnet per innbygger passerte for første gang en million kroner i 2020 og utgjorde om lag 1 110 000 kroner ved utgangen av det siste året. Husholdningenes fordringer fordeler seg i stor grad på tre finansielle hovedobjekter. De er bankinnskudd og penger, verdipapirer og forsikringstekniske reserver. Husholdningenes gjeld utgjorde 4 312 milliarder kroner ved utgangen av 2021 som tilsvarer om lag 800 000 kroner per innbygger. Mesteparten av gjelda er lån og lånegjelda er gruppert etter løpetid i tabell 1. Fordringenes og gjeldas sammensetning er utdypet i boks 1.

1.1. Nettofordringene – mot nye høyder

Den finansielle nettoformuen eller nettofordringene er definert som differansen mellom fordringer og gjeld, og fanger opp utviklingen i begge brutto størrelsene. Nettofordringene ble beregnet til 1 688 milliarder kroner ved utgangen av 2021 og dette utgjør om lag 310 000 kroner per innbygger. Den finansielle nettoformuen har økt kraftig de siste tre årene og formuesøkningen summerer seg til i overkant av 70 000 kroner per innbygger i 2020 og 2021.

Hovedbildet av utviklingen i husholdningenes finansielle nettoformue er oppsummert i figur 1.2 som illustrerer sesongkorrigerede nettofordringsraten¹ i 6-årsperioden fra utgangen av 4. kvartal 2015. Nettofordringsraten økte med 9 prosentpoeng i løpet av 2021 til 94,8 prosent av disponibel inntekt ved utgangen av 4. kvartal. Dette er den suverent høyeste nettofordringsraten som er beregnet ved utgangen av ett år for husholdningene i hele tidsserieperioden fra 4. kvartal 1996.

¹ Nettofordringer i prosent av disponibel inntekt og korreksjon for endring i pensjonsrettigheter.

Figur 1.2 Nettofordringer i prosent av disponibel inntekt mv. Kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Nettofordringsraten reflekterer at husholdningssektoren har hatt en historisk stor økning i den finansielle formuen de siste årene. Både veksten i de finansielle investeringene og kursoppgangen på børsnoterte verdipapirer kan forklare økningen i nettofordringene de to siste årene.

1.2. Nettofinansinvesteringene nådde toppen i 2020

De finansielle investeringene har slått igjennom i nettofinansinvesteringene². Av tabell 1 framgår det at husholdningenes nettofinansinvesteringer var henholdsvis 70 og 65 milliarder kroner i 2020 og 2021. Dette er vesentlig høyere enn i 2019, da nettofinansinvesteringene ble beregnet til om lag 1 milliard kroner.

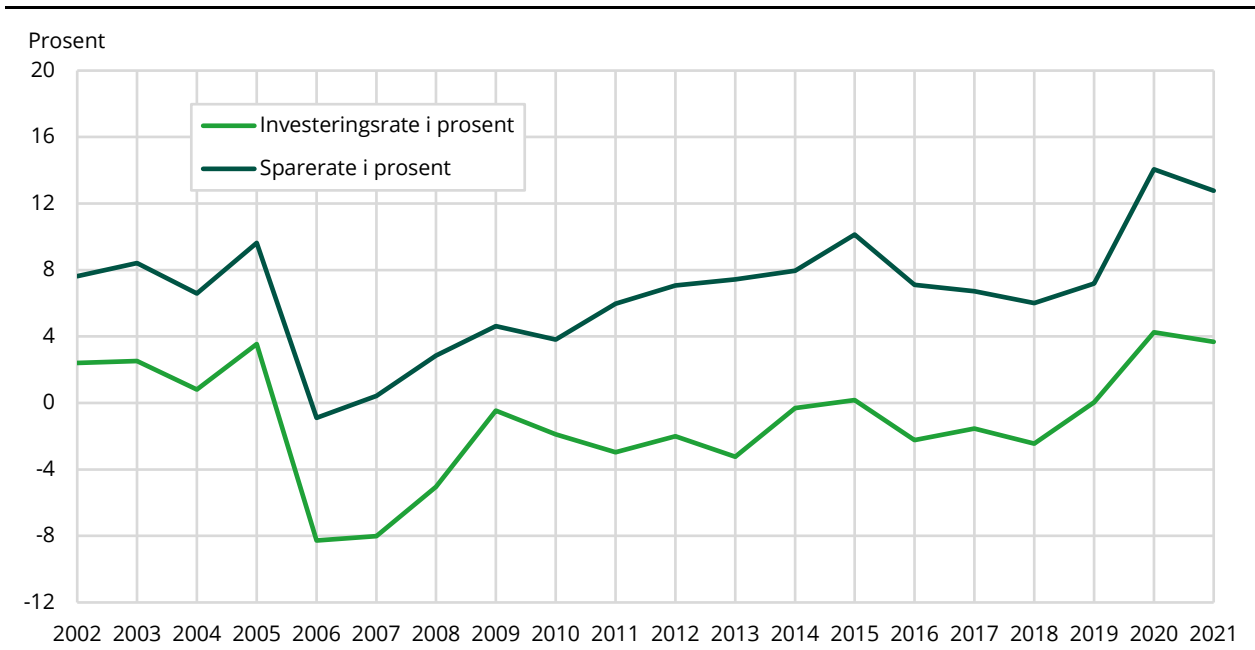
Nettofinansinvesteringene i prosent av disponibel inntekt er illustrert i figur 1.3. Figuren viser utviklingen i investeringsraten i 20-årsperioden fra utgangen av 2002. Investeringsraten ble beregnet til henholdsvis 4,3 og 3,7 prosent de to siste årene i perioden og vi må tilbake til 2005 for å finne nettofinansinvesteringer på et tilsvarende nivå. Dette året ble investeringsraten beregnet til 3,5 prosent av disponibel inntekt.

Utviklingen forklares av en uvanlig høy sparing og årsakene er fall og svak utvikling i de private konsumutgiftene, samtidig som inntektene har holdt seg godt oppe og skapt ekstraordinære store overskudd. Overskuddene har generert store finansielle investeringer og sammenhengen mellom sparing og nettofinansinvesteringer er illustrert i figuren ved hjelp av husholdningenes sparerate³. Av figur 1.3 fremgår det at både spareraten i inntekts- og kapitalregnskapet og raten for nettofinansinvesteringene i finansregnskapet nådde en topp i 2020.

² Nettofinansinvesteringene er definert som differansen mellom de finansielle investeringene og gjeldstransaksjonene. Gjeldstransaksjonene er gjeldsopptak i perioden pluss forfalte ikke-betalte renteutgifter minus betalte avdrag på eksisterende gjeld.

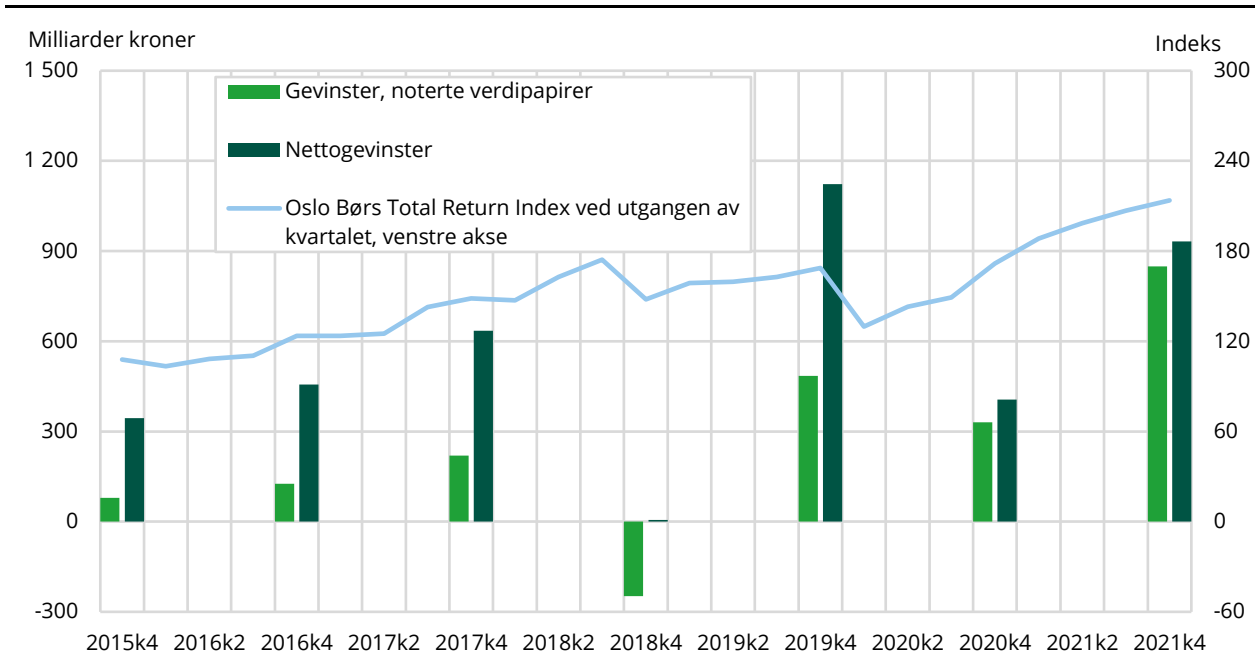
³ Sparing i prosent av disponibel inntekt og korreksjon for endring i pensjonsrettigheter.

Figur 1.3 Sparing i inntekts- og kapitalregnskapet og nettofinansinvesteringer i finansregnskapet. Rater i prosent av disponibel inntekt mv. Årstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 1.4 Kursgevinster og børskurser, milliarder kroner (høyre akse) og indeks (venstre akse). År og kvartal.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

1.3. Store nettogevinster de siste årene

Figur 1.4 viser utviklingen for de årlige nettogevinstene og gevinstene knyttet til børsnoterte verdipapirer samt kvartalsforløpet til OBX-indeksen på Oslo Børs i den siste 6-årsperioden fra og

med 4. kvartal 2015. Av figuren fremgår det at de totale nettogevinstene⁴ utgjorde henholdsvis 81 og 186 milliarder kroner i 2020 og 2021.

Verdien på husholdningenes verdipapirportefølje har økt kraftig de siste to årene og årsaken er stigende markedsverdier på børsnoterte verdipapirer⁵. Et stort fall i markedsverdiene på børsnoterte papirer mot slutten av 1. kvartal 2020 ble hentet inn i løpet av året, og kursstigningene har fortsatt inn i 2021. Gevinstene knyttet til børsnoterte verdipapirer økte fra 66 milliarder kroner i 2020 til 170 milliarder kroner i 2021. Nedstengningen av samfunnet i mars 2020 og usikkerheten knyttet til utviklingen av koronapandemien kan forklare de store utslagene i markedskursene i 1. kvartal 2020.

Nettogevinstene i 2019 var på hele 225 milliarder kroner og skyldes delvis store gevinster på børsnoterte papirer, men en vesentlig del av nettogevinstene kan også forklares av en svært høyt beregnet verdistigning på ikke-børsnoterte aksjer dette året. De ikke-børsnoterte aksjene er verdsatt til bokførte verdier til og med 2018, er og deretter basert på en framskrivningsprosedyre som er foreløpig og beheftet med usikkerhet. Endelige beregninger for 2019 vil bli implementert ved publisering av det neste kvartalsregnskapet (1. kvartal 2022).

⁴ Nettogevinster er definert som summen av pris- og kursbevegelser på verdipapirer i norsk og utenlandsk valuta fratrukket kursbevegelser på gjeld i utenlandsk valuta.

⁵ Noterte verdipapirer er definert som noterte aksjer, verdipapirfondsandeler og forsikringstekniske reserver knyttet til individuell livsforsikring og innskuddsbaserte pensjonsordninger

2. De finansielle investeringene og gjeldstransaksjonene

I tabell 1 er de finansielle investeringene beregnet til 260 milliarder kroner i 2021. De finansielle investeringene økte husholdningenes fordringer med 4,7 prosent i 2021. Investeringsveksten⁶ avtok imidlertid det siste året fra et nivå på 5,2 prosent i 2020, mens vekstraten ble beregnet til 3,8 prosent i 2019. Vekstratene for 2020 og 2021 illustrerer at de finansielle investeringene i disse to årene har vært vesentlig høyere enn det som har vært vanlig i årene før.

2.1. Bankinnskuddene øker fortsatt kraftig

I særlig grad har bankinnskuddene økt kraftig de to siste årene. I 2020 økte innskuddene med 120 milliarder kroner, mens økningen er beregnet til 94 milliarder kroner i 2021. Dette er betydelig høyere enn i 2019, da innskuddene økte med 51 milliarder kroner. De store innskuddene de to siste årene har bygd opp en likvid reserve i bankene som husholdningene kan disponere, - blant annet til konsum i det kommende året -, uten å måtte øke gjelden i vesentlig grad. Det er rimelig å vurdere økningen i bankinnskuddene som en styrking av husholdningenes finansielle stilling.

2.2. Verdipapirinvesteringene tiltar

Husholdningenes nettoinvesteringer i aksjer og verdipapirfondsandeler har i likhet med bankinnskuddene tiltatt de to siste årene. Verdipapirinvesteringene økte i særlig grad fra og med 3. kvartal 2020 og er som innskuddene drevet fram av høy sparing. Fordringer i verdipapirer vurderes imidlertid som mindre likvide enn fordringer i bankinnskudd. Det er rimelig å anta at husholdningene på kort sikt er mindre tilbøyelig til å bruke midler investert i verdipapirer til andre formål enn finansielle investeringer.

Verdipapirinvesteringene utgjorde henholdsvis 37 og 54 milliarder kroner i 2020 og 2021, mot 21 milliarder kroner i 2019. Nettokjøpene av aksjer trakk opp verdipapirinvesteringene i 2020. Dette året utgjorde aksjeinvesteringene 18 milliarder kroner, som er en økning på 9 milliarder fra 2019, men investeringene falt tilbake til 7 milliarder kroner i 2021. Det er nettokjøp av noterte aksjer som forklarer utviklingen, mens anslaget for investeringene i unoterte aksjer ligger på et beskjedent nivå både i 2020 og 2021. Anslagene for de to siste årene er foreløpige tall.

Nettotegningene av verdipapirfondsandeler økte fra 12 milliarder kroner i 2019 til henholdsvis 20 og 43 milliarder kroner i 2020 og 2021. Spesielt nettotegningene av fondsandeler i 2021 bidro til den kraftige veksten i verdipapirinvesteringene dette året.

2.3. Stabile forsikringstekniske reserver

Forsikringstekniske reserver er det tredje store finansobjektet på fordringssiden av husholdningenes balanse. Verdien av opptjente rettigheter i tjenstepensjonsordningene utgjør den største andelen av reservene. De årlige opptjente rettighetene og reguleringen av pensjonene vil i stor grad være bestemt av den generelle lønnsutviklingen og diskonterings-/beregningsrenten, og dette forholdet gjenspeiles i de årlige beregnede transaksjonene. Transaksjonene ble beregnet til henholdsvis 91 og 94 milliarder kroner i 2020 og 2021 som er på om lag samme nivå som transaksjonene i 2019. Tallene for de forsikringstekniske reservene i 2021 er beheftet med noe større usikkerhet fordi datagrunnlaget er ufullstendig. Beregningene for tjenstepensjonsordningene i 2019 og 2020 er utdypet i boks 2.

⁶ Vekstratene i rapporten er beregnet som transaksjoner i år t i prosent av utgangsbeholdningene i år $t-1$ for de aktuelle finansobjektene.

Tabell 2.1. Opptjente rettigheter i tjenestepensjonsordningene

	Næringslivet				Offentlig	
	Innskuddsbaserte pensjonsordninger		Ytelsesbaserte pensjonsordninger		Ytelsesbaserte pensjonsordninger	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
1 Pensjonsreservene ved inngangen av året	232	299	583	600	595	633
2 Årlig opptjente pensjonsrettigheter	37	38	15	11	38	32
+ 2.1 Pensjonsopptjening, yrkesaktive medlemmer	31	33	24	26	51	40
+ 2.2 Investeringsinntekter	8	8				
+ 2.3 Økt nåverdi			16	16	14	15
- 2.4 Utbetalte ytelser til pensjonistene	2	3	25	27	26	28
+ 2.5 Flyttinger av kontrakter	0	0	0	-5	0	5
3 Pensjonsreformen						-31
4 Andre endringer / nettogevinster	30	18	2	5	0	0
5 Pensjonsreservene ved utgangen av året	299	355	600	616	633	633

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 2. Opptjente rettigheter i tjenestepensjonsordningene

Finansregnskapet omfatter de fonderte tjenestepensjonsordningene for ansatte i statlige helseforetak, kommuneforvaltningen og næringslivets foretakssektorer (ikke-finansielle og finansielle foretak). Retten til tjenestepensjon opparbeides i arbeidsforhold, ordningene forvaltes av livsforsikringsselskapene og pensjonskassene og kan deles inn i innskuddsbaserte, ytelsesbaserte eller hybridbaserte pensjonsordninger. Tabell 2 viser pensjonsregnskapet for årene 2019 og 2020 som er de to siste årene med fullt ut oppdaterte datagrunnlag. I tabellen er ytelses- og hybridbaserte ordninger slått sammen og pensjonsordningene er inndelt etter tilknytning i arbeidsmarkedet.

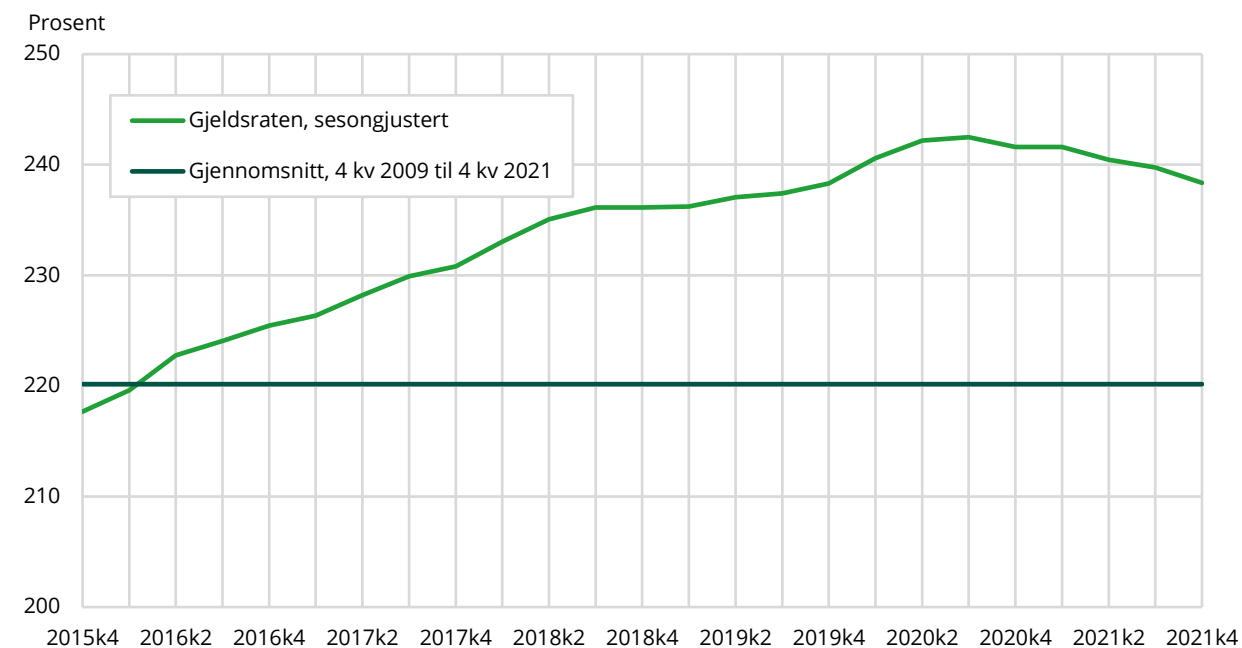
Det framgår av tabellen at årlige opptjente pensjonsrettigheter på linje 2 er summen av løpende opptjening fordi medlemmene jobber ett år ekstra (2.1), investeringsinntekter (2.2) og økt nåverdi fordi opptjente rettigheter kommer ett år nærmere utbetaling (2.3) fratrukket utbetalte pensjoner (2.4). Ordningene korrigeres for flyttinger av kontrakter (2.5). Innskuddsbaserte ordninger for ansatte i næringslivet og ytelsesbaserte ordninger for ansatte i offentlig forvaltning har den høyeste årlige opptjeningen. De ytelsesbaserte ordningene for ansatte i næringslivet har lavere opptjening fordi disse ordningene fases gradvis ut. Ordningene omfatter de eldste arbeidstakerne og den årlige pensjonsopptjeningen vil fortsette å avta etter hvert som medlemmene blir pensjonister.

Tjenestepensjonene for offentlig ansatte har fått nytt regelverk og reformen ble implementert fra og med 1. januar 2020. Den nye ordningen (påslagsordningen) gjelder for alle kullene født i 1963 eller senere. Opptjente pensjonsrettigheter før 2020 (bruttoordningen) ble konvertert til oppsatt pensjon for disse kullene som vil si at pensjonsbeholdningene bare reguleres med grunnbeløpet i folketrygden. Pensjonene i den nye ordningen samordnes ikke med folketrygdens alderspensjon, mens pensjonene i den gamle ordningen fortsatt er samordnet også etter 2020.

For kullene født i 1963 eller senere ble det innført overgangsregler for samordning med folketrygden. Overgangsreglene har redusert behovet for reserveoppbygging og dette har frigjort midler fra de opptjente pensjonsrettighetene i den gamle ordningen. Midlene er overført til arbeidsgiverne gjennom en styrking av premiefond med 31 milliarder kroner i 2020. Midlene i premiefondet anvendes til å finansiere framtidige premier betalt til fonderte tjenestepensjonsordningene for offentlige ansatte.

2.4. Gjeldsveksten avtar

Husholdningenes gjeld domineres av lån. Det er banker og kredittforetak som har de største utlåne til husholdningssektoren og gjeldsutviklingen kan i stor grad forklares av utlån med pant i fast eiendom. Gjelda har hatt en relativt stabil utvikling i den siste 3-årsperioden og utviklingen illustreres gjeldsveksten i tabell 1 som økte fra 4,9 prosent i 2019 til 5,1 prosent i 2020, mens den falt til 4,7 prosent i 2021.

Figur 2.1 Gjeld i prosent av disponibel inntekt mv. Kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Av tabellen fremgår det at husholdningenes gjeld økte⁷ med 195 milliarder kroner i 2021, mot 201 milliarder kroner i 2020. Lavere utlånsrenter har blant annet bidratt til å holde gjeldsveksten oppe i 2020 og dette bildet underbygges av Norges Banks utlånsundersøkelse.

I 1. kvartal 2020 reflekterte utlånsundersøkelsen i stor grad situasjonen før utbruddet av koronaviruset, men flere banker rapporterte at nedsettelsen av styringsrenten i mars 2020 fikk gjennomslag i utlånsrentene. I løpet av våren 2020 ble det innført midlertidige lettelsler i boliglånforskriften og det ble gjennomført nye kutt i styringsrenten. Bankene rapporterte om økt etterspørsel etter boliglån i 2. kvartal. Det var økt fokus på lavere rente, refinansiering av lån og bankbytter blant lånekundene. Mange husholdninger fikk innvilget avdragsfrihet på grunn av permitteringer og oppsigelser. Bankene rapporterte om uendret låneetterspørsel fra husholdningene i 2. halvår 2020. De midlertidige lettelsene i boliglånforskriften ble fjernet ved inngangen til 4. kvartal, men bankenes kredittpraksis forble om lag uendret i det siste halvåret i 2020.

I utlånsundersøkelsene for året 2021 rapporterte bankene om et svakt fall i husholdningenes etterspørsel etter boliglån i 1. og 4. kvartal. Bankene rapporterte om uendret kredittpraksis og uendrede lånebetingelser, men utlånsrentene økte svakt i 4. kvartal etter at styringsrenten ble satt opp i slutten av september i 2021.

Av tabell 1 fremgår det at kortsiktig lån ble betalt ned med 9 milliarder kroner i løpet av 2020. Kortsiktig gjeld økte ikke i 2021 og gjelda utgjorde 46 milliarder kroner ved utgangen av året. Utviklingen kan forklares av redusert kredittkortgjeld som følge av koronatiltakene. I særlig grad er det rimelig å anta at redusert reisevirksomhet, blant annet til utlandet, har ført til mindre kredittkortbruk i de to siste årene.

⁷ Økning i gjeld er summen av opptak av gjeld og forfalte ikke-betalte renteutgifter fratrukket betalte avdrag på eksisterende gjeld.

2.5. Gjeldsraten - tilbake til nivået i 2019

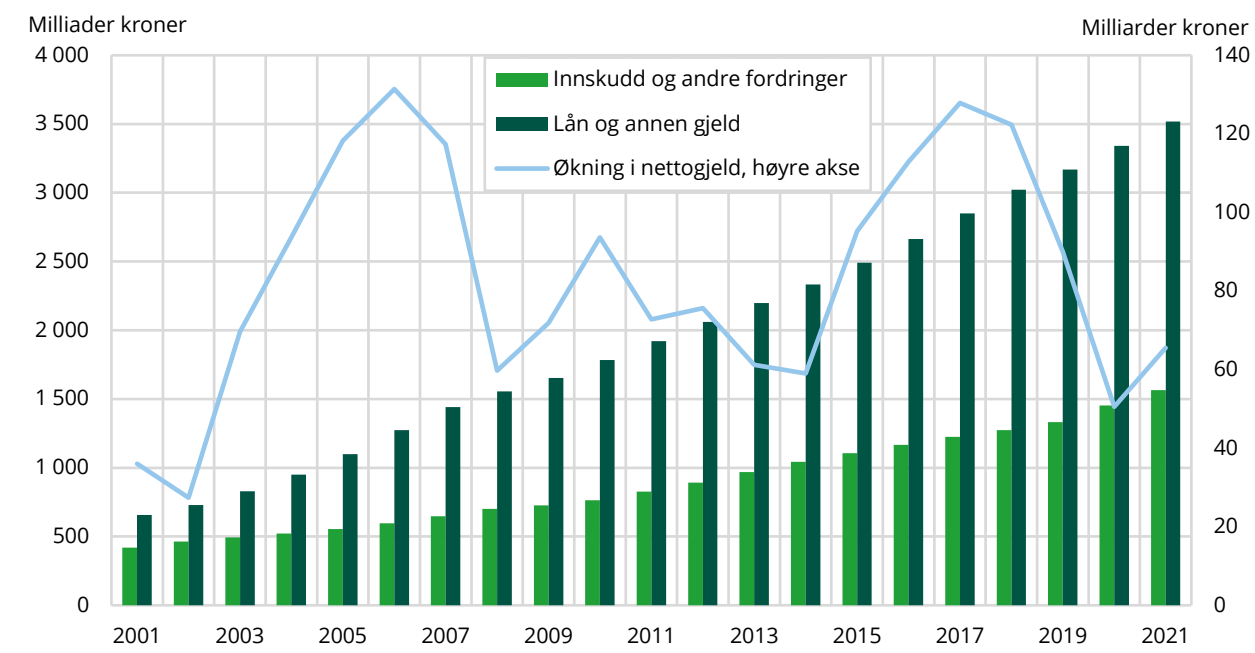
Den sesongkorrigerte gjeldsraten⁸ er illustrert i figur 2.1 og viser husholdningenes gjeld i prosent av disponibel inntekt mv. Figuren oppsummerer den kvartalsvise gjeldsutviklingen i 6-årsperioden fram til og med utgangen av 2021. Gjeldsraten nådde et foreløpig toppunkt i 3. kvartal 2020 med 242,5 prosent av disponibel inntekt. Ved utgang av 4. kvartal 2021 ble gjeldsraten beregnet til 238,4 prosent som er 0,1 prosentpoeng høyere enn det gjeldsraten var ved utgangen av 4. kvartal 2019.

⁸ Gjeld i prosent av disponibel inntekt og korreksjon for endring i pensjonsrettigheter.

3. Fordringer og gjeld overfor banksektoren

De viktigste kredittkildene for husholdningene er innenlandske banker og kredittforetak. Forholdet illustreres av gjelda til banksektoren som utgjorde om lag 81 prosent av husholdningenes totale gjeld ved utgangen av 2021. Tradisjonelt har norske husholdninger også hatt en stor andel av sine fordringer i bankinnskudd (se kapittel 2) og innskuddene utgjorde om lag 43 prosent av lånegjelda til banksektoren det siste året. Husholdningssektoren har gjennom sine egne bankinnskudd finansiert en betydelig andel av sine egne lån fra banksektoren. Andelen har imidlertid falt i løpet av årene og årsaken er at de årlige utlånene fra banksektoren har hatt en høyere vekst enn de årlige innskuddene i bankene fra husholdningene.

Figur 3.1 Fordringer og gjeld overfor banker og kredittforetak ved utgangen av året (venstre akse) og årlig endring i nettogjelda (høyre akse). Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå

3.1. Nettogjelda til banksektoren øker moderat

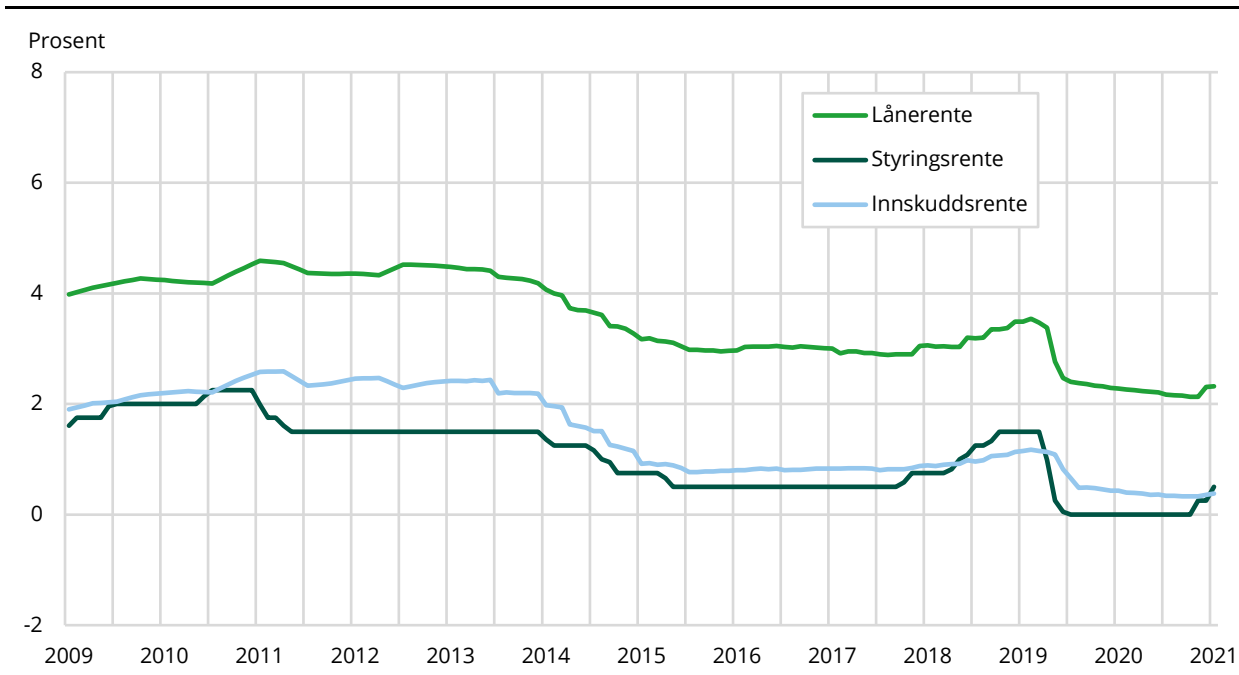
Husholdningenes nettogjeld til banker og kredittforetak er fordringer fratrukket gjeld. Fordringer, gjeld og økningen i nettogjelda overfor banksektoren er illustrert i figur 3.1. Av figuren fremgår det at nettogjelda til banksektoren utgjorde 1953 milliarder kroner ved utgangen 2021. Det siste året økte nettogjelda med 66 milliarder kroner mot 51 milliarder kroner i 2020.

Nettogjelda har økt kraftig i flere perioder i løpet av de siste 20 årene, men økningen de to siste årene har vært mer moderat og avtok i særlig grad i 2020. Det var i hovedsak veksten i bankinnskuddene som bidro til at økningen i nettogjelda ble redusert fra 5,2 prosent i 2019 til 2,8 prosent i 2020. Nettogjelda økte imidlertid med 3,5 prosent i 2021 og utviklingen det siste året kan også forklares av veksten i bankinnskuddene som lavere enn i 2020.

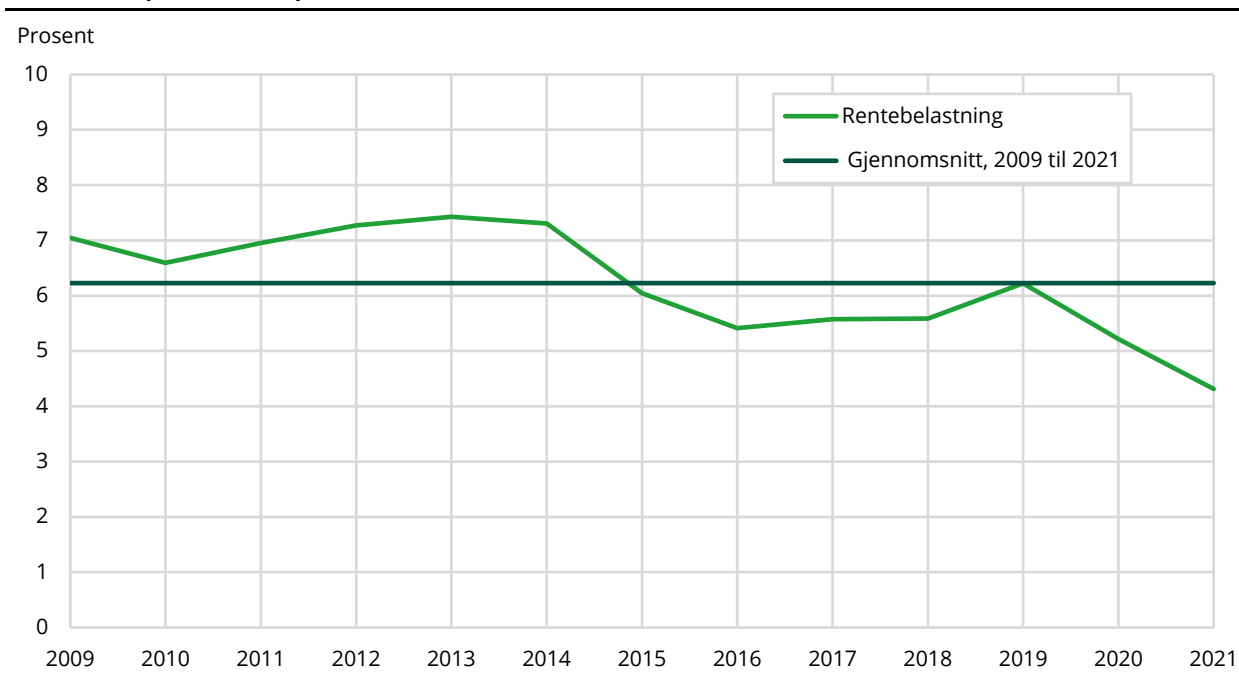
3.2. Lavere utlånsrenter

Husholdningenes renteinntekter og renteutgifter er bestemt av rentenivået. De gjennomsnittlige innskudds- og utlånsrentene knyttet til bankinnskudd og lån i banker og kredittforetak er illustrert i figur 3.2 sammen med Norges Banks styringsrente.

Figur 3.2 Styringsrenten og gjennomsnittlige renter på bankinnskudd og lån i banker og kredittforetak. Månedstall i prosent

Figur 3.3 Husholdningenes rentebelastning knyttet til lånegjeld i banker og kredittforetak. Årlige renteutgifter i prosent av disponibel inntekt mv.

Figuren viser at rentene på husholdningenes innskudd og lån i hovedsak har fulgt styringsrenta. Den gjennomsnittlige innskuddsrenta var 0,38 prosent ved utgangen av 2021 mot 0,43 prosent ved utgangen av 2020. Figuren viser at innskuddsrenta var lavere enn styringsrenta i perioden fra april 2019 til februar 2020 og at den samme situasjonen oppstod i desember 2021. Den gjennomsnittlige renta på utlån fra banksektoren gikk opp fra 2,28 prosent ved utgangen av 2020 til 2,32 prosent ved utgangen av 2021. Forholdet forklares av styringsrenta, som ble satt opp i september og desember det siste året.

3.3. Rentebelastningen avtok de to siste årene

Husholdningenes rentebelastning knyttet til lånegjelda i banksektoren er illustrert i figur 3.3. Rentebelastningen er anslått ved hjelp av en andel⁹ hvor renteutgiftene er regnet i prosent av disponibel inntekt for årene fra og med 2009. Figuren viser at rentebelastningen ble redusert for husholdningene både i 2020 og 2021. Utviklingen beskrives av andelen som falt fra 6,2 prosent i 2019 til 5,2 prosent i 2020 og videre til 4,3 prosent av disponibel inntekt i 2021. Fallet i rentebelastningen skyldes styringsrenten, som ble satt ned til null våren 2020, og som gradvis har fått gjennomslag i husholdningenes renteutgifter. Det siste året lå lånerentene på et lavere nivå enn i 2020, men lånerentene steg marginalt i de to siste månedene av 2021.

⁹ Renteutgifter i prosent av disponibel inntekt og korreksjon for endring i pensjonsrettigheter.

Referanser

Statistisk sentralbyrå (2022). Finansielle sektorregnskaper. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/finansregnskap>

Statistisk sentralbyrå (2022). Nasjonalregnskap, inntekts- og kapitalregnskapet. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nasjonalregnskap/statistikk/nasjonalregnskap-inntekts-og-kapitalregnskapet>

Statistisk sentralbyrå (2022). Renter i banker og kredittforetak. <https://www.ssb.no/bank-og-finansmarked/finansinstitusjoner-og-andre-finansielle-foretak/statistikk/renter-i-banker-og-kredittforetak>

Statistisk sentralbyrå (2022). Økonomisk utsyn over året 2021, Økonomiske analyser 1/2022. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/finansregnskap>

Norges Bank (2020 og 2021). Utlånsundersøkelser. <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Publikasjoner/Norges-Banks-utlansundersokelse/?tab=null&newstype=0&year=0>

Statistisk sentralbyrå (2021). Fordrings-, gjelds- og nettofordringsrater. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/finansregnskap/artikler/fordrings-gjelds-og-nettofordringsrater>

Statistisk sentralbyrå (2020). Husholdningenes finansregnskap ved utgangen av 2. kvartal 2020. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/husholdningenes-finansregnskap-ved-utgangen-av-2.kvartal-2020>

Figurregister

Figur 1.1	Fordringenes og gjeldas sammensetning ved utgangen av 2021. Prosentandeler.....	7
Figur 1.2	Nettofordringer i prosent av disponibel inntekt mv. Kvartal.....	9
Figur 1.3	Sparing i inntekts- og kapitalregnskapet og nettofinansinvesteringer i finansregnskapet. Rater i prosent av disponibel inntekt mv. Årstall.....	10
Figur 1.4	Kursgevinster og børskurser, milliarder kroner (høyre akse) og indeks (venstre akse). År og kvartal.....	10
Figur 2.1	Gjeld i prosent av disponibel inntekt mv. Kvartal.....	14
Figur 3.1	Fordringer og gjeld overfor banker og kredittforetak ved utgangen av året (venstre akse) og årlig endring i nettogjelda (høyre akse). Milliarder kroner	16
Figur 3.2	Styringsrenten og gjennomsnittlige renter på bankinnskudd og lån i banker og kredittforetak. Månedstall i prosent	17
Figur 3.3	Husholdningenes rentebelastning knyttet til lånegjeld i banker og kredittforetak. Årlige renteutgifter i prosent av disponibel inntekt mv.....	17

Tabellregister

Tabell 1.1	Finansregnskap for husholdninger	7
Tabell 1.2	Opptjente rettigheter i tjenstepensjonsordningene	13